

Bảo đảm sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công ở Việt Nam

ThS NGUYỄN THỊ NGỌC PHUƠNG

Học viện Chính trị Khu vực I; Email: phuonghoangk88@gmail.com

Tóm tắt: Sự tham gia của người dân là một nội dung quan trọng của mọi nhà nước dân chủ. Trên cơ sở nghiên cứu vai trò tham gia của người dân, lý luận về thực hiện chính sách công, bài viết tập trung làm rõ cơ sở lý luận về sự tham gia của người dân tham gia trong thực hiện chính sách công; cơ sở pháp lý bảo đảm sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công; một số vấn đề trong thực hiện chính sách công ở Việt Nam. Từ đó, đề xuất một số nội dung nhằm bảo đảm sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công ở Việt Nam.

Từ khóa: sự tham gia của người dân; thực hiện chính sách công; Việt Nam.

1. Một số khái niệm và quy định của Hiến pháp, pháp luật về sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công

1.1. Một số khái niệm về sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công

Chính sách là một tập hợp các biện pháp của Nhà nước nói chung và Chính phủ nói riêng được thể chế hóa và bảo đảm thực thi để giải quyết các vấn đề xã hội hoặc phát triển xã hội⁽¹⁾.

Thực hiện chính sách công là quá trình đưa chính sách công vào thực tiễn đời sống xã hội thông qua việc ban hành các văn bản, chương trình, dự án thực hiện chính sách công và tổ chức thực hiện nhằm hiện thực hóa mục tiêu chính sách công.

Người dân, trong tư tưởng Hồ Chí Minh, có một nội hàm rất rộng, để chỉ tất cả mọi con dân của nước Việt Nam nói chung. Do đó, sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công là sự tham gia của tất cả các tầng lớp nhân dân, các giai cấp, các chính đảng, đoàn thể, các dân tộc, tôn giáo, kể cả những người trước đây lầm đường lạc lối nhưng đã biết hối cải, quay về với chính nghĩa của dân tộc.

Sự tham gia của người dân là việc người dân trực tiếp hoặc gián tiếp thông qua các tổ chức đại diện tham gia vào một hoạt động của nhà nước một cách chủ động và phát huy vai trò làm chủ của mình trong từng trường hợp cụ thể.

Sự tham gia của người dân trong thực hiện

chính sách công là việc người dân trực tiếp hoặc gián tiếp thông qua các tổ chức đại diện tham gia vào quá trình ban hành các văn bản, chương trình, dự án thực hiện chính sách công và tham gia tổ chức thực hiện nhằm hiện thực hóa mục tiêu chính sách công một cách chủ động và phát huy vai trò làm chủ của mình trong từng trường hợp cụ thể.

1.2. Quy định của Hiến pháp, pháp luật về sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công

Hiến pháp năm 2013 tiếp tục khẳng định: “Nhà nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam là nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của Nhân dân, do Nhân dân, vì Nhân dân; Nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam do Nhân dân làm chủ; tất cả quyền lực nhà nước thuộc về Nhân dân mà nền tảng là liên minh giữa giai cấp công nhân với giai cấp nông dân và đội ngũ trí thức”⁽²⁾.

Luật Tổ chức quốc hội năm 2014 quy định “Nhà nước bảo đảm và phát huy quyền làm chủ của Nhân dân; công nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm quyền con người, quyền công dân; thực hiện mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh, mọi người có cuộc sống ấm no, tự do, hạnh phúc, có điều kiện phát triển toàn diện”⁽³⁾.

Luật Trưng cầu dân ý năm 2015 đã chỉ ra nguyên tắc trưng cầu ý dân là “Bảo đảm để Nhân dân trực tiếp thể hiện ý chí của mình trong việc

quyết định những vấn đề quan trọng của đất nước; tăng cường khối đại đoàn kết toàn dân tộc, tăng cường đồng thuận xã hội”⁽⁴⁾.

Với những quy định của Hiến pháp và pháp luật Việt Nam đã cho thấy, quan điểm vì nhân dân đã được các cơ quan nhà nước Việt Nam chuyển thành các quy định pháp lý, mang tính bắt buộc trong mọi hoạt động công vụ, thực hiện chính sách công là hoạt động thể hiện rõ nét quyền làm chủ thực sự của người dân khi các chính sách của nhà nước ban hành nhằm thể hiện bản chất nhà nước của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân như đã được ghi nhận trong Hiến pháp.

2. Một số vấn đề đặt ra và giải pháp bảo đảm sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công ở Việt Nam

2.1. Một số vấn đề đặt ra nhằm bảo đảm sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công ở Việt Nam

2.1.1. Nội dung người dân tham gia thực hiện chính sách công

Từ cách tiếp cận chính sách, quy trình thực hiện chính sách công, người dân sẽ tham gia vào các hoạt động như: lập kế hoạch hành động thực hiện chính sách; tham gia đề cử các thiết chế đại diện cho người dân qua kênh chính thức và phi chính thức; tham gia truyền thông, thảo luận, góp ý, phản biện và quyết định phương án; tham gia giám sát hoạt động của chính quyền, đội ngũ cán bộ, công chức; tham gia huy động nguồn lực và trực tiếp đóng góp nguồn lực khi cần thiết; tham gia quản lý các dự án của kế hoạch chính sách; tham gia đánh giá hiệu quả chính sách; tham gia phản hồi, kiến nghị và điều chỉnh các nội dung, các khâu thực hiện chính sách.

Thực tế, sự tham gia của người dân vào các hoạt động trên có sự không trùng khớp giữa lý thuyết và thực trạng áp dụng. Các hoạt động tham gia của người dân vào lập kế hoạch hành động thực hiện chính sách; cơ chế giám sát và báo cáo giám sát của công dân đối với chính quyền, đội ngũ cán bộ; đánh giá hiệu quả chính sách chưa được coi trọng đúng mức. Về thực chất, sự tham gia của người dân vào các nội dung thực hiện chính sách còn hình thức thông qua các thiết chế tập thể đại diện cho cho

người dân, nhưng chưa thể hiện được tối đa mong muốn chính đáng của người dân. Điều này làm cho kỳ vọng, ý chí của người dân vào hiệu quả chính sách và sự tin tưởng vào chính quyền bị ảnh hưởng không nhỏ.

2.1.2. Hình thức tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công

Người dân sẽ tham gia thực hiện chính sách bằng các hình thức như: (1) đối thoại và thực hiện chính sách trực tiếp; (2) hình thức trưng cầu dân ý (thăm dò ý kiến, tiếp xúc cử tri); (3) truyền thông chính sách nhằm tăng cường mức độ tiếp nhận chính sách của người dân; (4) các hình thức tham gia nhằm phát triển và nâng cao năng lực thực hiện chính sách của người dân.

Tuy nhiên, ở nước ta hiện nay, việc sử dụng đa dạng các hình thức tham gia này chưa được quan tâm đúng mức, mang tính hình thức như đối thoại, thăm dò ý kiến của người dân chủ yếu ở quy mô nhóm nhỏ, sự chủ động của người dân trong việc nêu ý kiến còn hạn chế (người dân biết nhưng không muốn đóng góp ý kiến do chưa có cơ chế bảo đảm sự ghi nhận ý kiến), diễn đàn công dân còn chưa phổ biến, sử dụng công nghệ cho những đóng góp ý kiến chưa thực sự hiệu quả.

2.2. Một số giải pháp bảo đảm sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công ở Việt Nam

2.2.1. Hoàn thiện quy định của pháp luật về sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công

Yếu tố đầu tiên bảo đảm sự tham gia của người dân vào hoạt động thực hiện một chính sách bất kỳ là có hành lang pháp lý quy định quyền, nghĩa vụ của người dân trong tham gia chính sách. Đây là căn cứ để cán bộ, công chức và người dân trong quá trình thực hiện chính sách biết được quyền, nghĩa vụ và trách nhiệm của mình.

Ở Việt Nam, hệ thống quy định pháp luật chung từ Hiến pháp đến các quy định Luật (như trên) đã quy định rất rõ vai trò của người dân trong tham gia các hoạt động của nhà nước trong đó có thực hiện chính sách.

Tuy nhiên, vấn đề đặt ra là sự tham gia của người dân trong từng lĩnh vực cụ thể cần có sự cụ

thể hóa văn bản pháp luật và cơ chế truyền thông chính sách để người dân biết, hiểu và thực hiện vai trò của mình khi chính sách được hiện thực hóa.

Sự đảm bảo tham gia ở đây phải được thể hiện trong pháp luật ở 3 khía cạnh: (1) trực tiếp là chủ thể thực hiện chính sách; (2) tham gia kiểm tra, giám sát thực hiện chính sách của các cơ quan nhà nước và đội ngũ cán bộ, công chức; (3) có ý kiến phản hồi và được ghi nhận ý kiến khi phát hiện những điểm không hoặc chưa phù hợp với mục tiêu chính sách.

2.2.2. Tăng cường nhận thức và mong muốn tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công

Ở Việt Nam, pháp luật đã tạo ra hành lang pháp lý để người dân tham gia ở phạm vi và nội dung chính sách. Phát huy quyền làm chủ của người dân là đường lối lãnh đạo xuyên suốt quan điểm của Đảng và chính sách pháp luật của nhà nước. Vấn đề đặt ra là dân chủ thực sự trong thực hiện chính sách khi người dân nhận thức và mong muốn tham gia trong quá trình chính sách được thực hiện. Nhận thức được sự tác động của chính sách và vai trò của người dân trong quá trình thực hiện chính sách. Nhận thức về chính sách được thực hiện thông qua quá trình truyền thông, phổ biến chính sách, trao đổi nhiều chiều giữa các cơ quan nhà nước với người dân, phản ứng của người dân khi thực hiện chính sách...

Nếu nhận thức chỉ là điều kiện cần thì điều kiện đủ để phát huy vai trò dân chủ là người dân mong muốn tham gia. Người dân mong muốn tham gia khi người dân thấy được (1) *lợi ích của chính sách mang lại*, lợi ích về kinh tế, an sinh xã hội, việc làm, môi trường... và có sự tác động trực tiếp hay gián tiếp, ngắn hạn hay lâu dài đến người dân và (2) *vai trò của người dân trong thực hiện chính sách*, sẽ trả lời câu hỏi, nếu không có sự tham gia của người dân chính sách có được thực hiện hay không, được thực hiện như thế nào, hiệu quả chính sách đến đâu; (3) *cơ chế bảo đảm sự tham gia của người dân* được quy định luật hoặc chính sách. Như vậy, một chính sách không có sự tham gia của người dân sẽ chỉ là chính sách một chiều từ các cơ quan nhà nước, một chính sách chỉ được đánh giá tốt khi nó được thực hiện đem lại lợi ích chính đáng, thực sự

cho người dân.

2.2.3. Bổ sung chế tài đối với cơ quan, tổ chức, cá nhân vi phạm quyền tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công

Chế tài bảo đảm sự tham gia của người dân gồm các quy định pháp luật để phát huy thực sự vai trò của người dân và hạn chế những hành vi cản trở sự tham gia của người dân. Người dân chỉ thực sự tham gia thực hiện chính sách hiệu quả khi họ có những quy định bảo vệ quyền lợi chính đáng.

Thêm vào đó, có những chính sách có tầm bao quát xã hội như chính sách phát triển kinh tế, có tác động đến nhiều chủ thể, nhưng cũng có những chính sách có phạm vi tác động hẹp, hướng tới một nhóm chủ thể như nhóm chính sách hỗ trợ đồng bào dân tộc thiểu số, trẻ em, phụ nữ... Đối tượng tác động chính sách có thể khác nhau và sự khác nhau ở khâu thực hiện chính sách sẽ làm cho việc thụ hưởng chính sách của người dân ở những mức độ khác nhau. Do vậy, bổ sung chế tài đối với cơ quan, tổ chức, cá nhân vi phạm quyền tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công là rất cần thiết để bảo vệ quyền lợi chính đáng của người dân.

3. Kết luận

Sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công ở Việt Nam là một yêu cầu tất yếu nhằm xây dựng nhà nước của dân, do dân, vì dân. Để bảo đảm sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công cần hoàn thiện quy định của pháp luật về sự tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công; tăng cường nhận thức và mong muốn tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công; bổ sung chế tài đối với cơ quan, tổ chức, cá nhân vi phạm quyền tham gia của người dân trong thực hiện chính sách công./.

(1) PGS, TS Trần Thị Thanh Thủy, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh (2021), *Vai trò và các yêu cầu đối với truyền thông chính sách*, <https://www.quanlynhanuoc.vn/2021/01/05/vai-tro-va-cac-yeu-cau-doi-voi-truyen-thong-chinh-sach/>, cập nhật ngày 05.01.2021.

(2) Quốc hội (2013), *Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam năm 2013*.

(3) Quốc hội (2014), *Luật Tổ chức quốc hội năm 2014*.

(4) Quốc hội (2015), *Luật Trưng cầu dân ý năm 2015*.